

N:o 16.

Ank. till Riksd. kansli den 14 maj 1890, kl. 1 e. m.

Första Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 6, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utredning angående möjligheten att bereda tillfälle för mindre bemedlade att bilda egna jordbruk.

Uti en inom Andra Kammaran väckt motion, n:o 128, har herr *E. Åkerlund* föreslagit, »det Riksdagen ville hos Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes låta utreda, huruvida icke genom statsmagternas försorg tillfällen kunde beredas dem bland våra mindre bemedlade och obemedlade samhällsmedlemmar, som sådant önska, att på vilkor, som gjorde det för dem möjligt att, hufvudsakligen på inom fäderneslandet ännu befintliga stora odlingsbara utmarker, bilda egna jordbruk, utan att statsverket derigenom blefve synnerligen betungadt, utom möjligen för väganläggningar och stora vattenafledningar.

Till stöd för sitt förslag har motionären anført en omfattande motivering, till hvilken utskottet får hänvisa, med angifvande af följande kortfattade utdrag deraf.

Motionären anser att de åtgärder för åstadkommande af allmän ålderdoms- och olycksfallsförsäkring, hvarmed man för närvarande mångenstädes sysselsätter sig, icke skola komma att uppfylla de förhoppningar, som må hända sättas till desamma, så länge invandringen till våra städer och industriella etablissement fortgår i samma omfattning som under de

senast gångna årtiondena. Konkurrenten på det industriella området hotar öfver allt att antaga en oroväckande karakter, och i Belgien, det land, der industrien i förhållande till landets folkmängd väl torde vara längst drifven, har man redan ett sorgligt exempel på hvart det leder, då alstren af industriidkarnes arbete hafva svårt att finna afsättning och de arbetssökandes antal blir så stort, att aflöningarna kunna nedbringas till huru låga belopp som helst. Den tid lär emellertid med stora steg närma sig, då Nordamerikas och öfriga transatlantiska länders behof af arbetskrafter är fylldt, och det gäller att, innan det blir för sent, vidtaga mått och steg för att skaffa tillgång till uppehälle åt dem, hvilka ej kunna finna sitt bröd hvarken vid våra egna industriella etablissement eller genom arbete i främmande verldsdelar.

Motionären anser, att Sverige derutinnan är lyckligare stäldt än flertalet af Europas öfriga länder. Vi ega ofantliga sträckor af för odlingen tjenliga områden, och vi böra begagna den utväg naturen synes hafva anvisat oss genom att söka bereda så många af våra arbetare som möjligt tillfälle att på för dem antagliga vilkor och med utsigt till erhållande af full eganderätt kunna förvärfva så pass mycket odlad eller odlingsbar jord, att de skulle kunna försörja sig och sina familjer.

Enligt motionärens tanke skulle sådan upplåtelse af jord lättast kunna låta sig verkställa derigenom att kronodomänerna, i den mån de blifva lediga från arrendatorer och sedan för kronans räkning större, icke odlingsbara skogslotter undantagits, sönderdelades i mindre gårdar, hvilka emot en på 40 à 50 år stäld afbetalning och på i öfrigt så billiga vilkor som möjligt försålles till sådana personer, som antingen icke förut ega några hemman eller endast mycket små sådana, samt genom att hvarje år afsätta ett visst belopp att användas till inköp och sönderdelning af större enskilda egendomar, då sådana för billigt pris kunna erhållas.

De sjelfegande jordegarnes antal har hos oss på den senaste tiden haft en bestämd tendens att sjunka, och detta förhållande måste med oro betraktas af en hvar, som anser att eganderättens och ordningens säkraste värn ligger just hos vår bofasta befolkning och som dessutom förmenar, att industrien för afsättningen af sina alster är i hög grad beroende af en fast landtbefolkning.

Vid förlidet års riksdag väckte herr Åkerlund en motion i samma syfte som den nu föreliggande. Statsutskottet var med motionären enigt i fråga om önskvärdheten af att kunna bereda vårt lands mindre bemedlade befolkning tillfällen att förvärfva egna fastigheter, men afstyrkte det oaktadt motionen, bland annat under hänvisning till att

man redan inslagit på den af motionären ifrågasatta vägen genom att besluta försäljning af mindre kronodomäner. Motionären protesterar nu mot att denna sistnämnda försäljning kan betraktas såsom ett steg på den af honom ifrågasatta vägen. Den person, hvilken å offentlig auktion kan inropa ett dylikt hemman, hör i regeln icke till de fattige. Han måste nemligen under 6 års tid inbetala minst 1,000 kronor om året och måste dessutom ställa fullgod borgen för fullföljandet af de skyldigheter han vid auktionen ikläder sig.

Andra Kammarens fjerde tillfälliga utskott, som i sitt utlåtande intagit en af vice häradshöfding G. E. Fahlerantz författad redogörelse för de liknande åtgärder i denna riktning, som i Amerika inbegripas under benämningen »Hemstadssystemet» (Homestead) — en redogörelse hvartill utskottet får hänvisa, har i anledning af motionen anfört följande:

»Det ligger i herr Åkerlunds motion en sund och riktig tanke, som, om den kunde praktiskt realiseras, helt säkert skulle lända vårt land till mer lycka och välfärd än som nu kan beräknas. Här är ju godt utrymme på vår svenska jord, må man blott upptaga och bruka densamma. Ju flere armar der finna användning, desto bättre. Det vore en stor lycka, att en lugn och jemn, om än tarflig, bergning på egen grund kunde beredas de många små, som dittills ej mäktat förvärfva en sådan, och den sjelfegande jordegareklassen är det folkelement, som den sunda samhällsutvecklingen har minst att frukta af.»

Med denna uppfattning har utskottet vid behandling af herr Åkerlunds motion med hänsyn till vårt lands naturliga förhållanden ej mindre än till de af motionären påpekade vådor af social och ekonomisk art funnit sig kunna obetingadt instämma uti motionärens uttalande om önskvärdheten deraf, att den under senare årtionden pågående öfverflyttningen af krafter ifrån jordbruket till handverk och industri måtte i sin mån hejdas samt att ökad tillfälle måtte beredas dem, som sådant önska, att bilda egna jordbruk, eller, såsom utskottet fattar det, att erhålla eget hem samt på egen mark idka jordbruk, vare sig sjelfständigt eller i förening med den inkomst, som kan erhållas genom arbete vid industriell anläggning, i hvilka båda fall för dem vinnes en mera sjelfständig ekonomisk ställning, än som nu är fallet med den lösa arbetsbefolkningen, som har sitt uppehälle genom tillfällig arbetsinkomst vid

trävarurörelsen eller genom stor industri, hvaremot de ej ega annan bostad än för sin person, och detta i all synnerhet om man dermed kunde i någon mån hämma utvandrarestrommen samt sätta landet i tillfälle att i allt större omfattning tillvarataga den dyrbara kraft och intelligens, som dermed år efter år går förlorad.

Med afseende å sättet, huru tillfälle för ett ökad antal af statens medlemmar att bilda egna jordbruk skulle beredas, har utskottet funnit sig berättigadt och skyldigt att se frågan från tvenne synpunkter.

I första rummet beror möjligheten att realisera det åsyftade målet på tillgängligheten af erforderlig mark.

I detta hänseende bemärkes, att en väsentlig del af de smärre jordbruk, hvarom här är fråga, torde kunna af de enskilde sjelfva beredas genom köp från enskilde jordegare, som till äfventyrs innehafva större områden, än de finna för eget behof erforderligt; och af de staten tillhöriga, för olika ändamål använda jordbruksegendomar kunde tvifvels utan — om andra hänsyn ej böra föranleda att de bibehållas till sitt nuvarande bruk — betydande områden vinnas för realiserande af här ifrågavarande syfte på det sätt, att från de domäner, hvilka ega torp, dessa torp fränskiljas och försäljas.

Men i all synnerhet tänker sig utskottet, att tillfällena till bildande af jordbruk för personer, som eljest dragas intill handverk och industri eller öfvergifva landet, kunde med fördel beredas på de väsentligen inom de norrländska länen och i all synnerhet inom Norrbotten befintliga kronoparker eller oafvittrade områden; och synes det utskottet, att särskildt möjligheten att sålunda bebygga de öfversta delarne af Norrland här förtjenade så mycket mer uppmärksamhet, som viktiga skäl af helt annan art än här förevarande för visso göra det i högsta grad önskligt, att så snart möjligt är en talrikare befolkning af rent svenskt element der vore för handen.

I andra rummet beror, enligt utskottets förmenande, frågans lösning på möjligheten för enskilda obemedlade och mindre bemedlade personer att förvärfva smärre jordbruk, på sådana vilkor och med sådan rätt, att de verkligen finna det för sig förmånligare att lägga an derpå än att gå till andra näringar eller utflytta, med andra ord, frågan skulle helt enkelt bero på möjligheten att göra jordbruk eller annan landtmannanäring mera tilltalande än nu är fallet.

I detta hänseende har utskottet sjelf egnat och funnit sig böra fästa synnerlig uppmärksamhet vid den i hemstadssystemet beskrifna och hittills troligen för blott få personer inom vårt land bekanta form för eganderätt till jord, som inom Amerika användes.

Det synes utskottet, som om en anordning i enlighet dermed, hvilken innefattade att förvärfvaren af en jordlott jemte all den rätt, som sjelfständig eganderätt medför, vunne en större trygghet uti besittningen och en säkrare utgångspunkt för förkofrande af sin egen och sin familjs ställning, än hittills stått honom till buds, måste i högst beaktansvärd grad lända till att dels draga personer till landtmannanärningar och dels dervid bibehålla dem, som nu en gång egnat sig åt sådana.

Hvad särskildt angår de norrländska länen, har utskottet beaktat, huru som de nu rådande nybyggesförhållandena leda dertill, att på särskilda punkter, ofta vidt skilda sins emellan och från den öfriga bygden, enstaka nybyggare upptaga så vidsträckta, odlingsbara områden, att derstädes tiotals familjer kunde hafva sin utkomst, samt tagit i öfvervägande, att genom kolonisering efter uppgjort system och under statens ledning dylika odlingsbara områden — i tusental förekommande blott i Norrbotten — kunde blifva på ojemförligt kortare tid och i säkrare och mer tillfredsställande ordning än nu är fallet upptagna af ett antal jordbrukande familjer, hvarjemte utskottet ej heller lemnat obeaktadt, att det amerikanska systemet gifver en särskildt för oss nyttig anvisning om behovet af och sättet att förekomma allt för stora sessioners tillkomst.

Omförmälda amerikanska system synes för den skull utskottet vara värdt det största beaktande, och hyser utskottet den uppfattning, att detsamma, på sätt här förut blifvit redogjort och med de erfarenheter, dess sista utveckling torde gifva iakttagaren, göras för regering och Riksdag bekant, innan statsmagterna till definitiv lösning upptaga förvarande, för staten i sin helhet och ett stort antal dess enskilda medlemmar viktiga fråga, hvadan utskottet,

då det vet, hvilken oerhörd betydelse det har för svenskt lynne och åskådning att med sjelfständig rätt ega jord,

då man måste se, att ingen form af eganderätt till jord skulle vara mera tilltalande för förvärfvaren, än den, som medförde garanti om eget hem, om ens egen och ens familj framtida bergning och derjemte en ansedd medborgerlig ställning; och

då årligen tiotusendetal af vårt lands arbetskraftiga befolkning oemotståndligt dragas till och funnit trefnad i ett land, som just realiserar i vidsträcktare omfattning sådana önskningsmål,

hemställer,

att Riksdagen måtte hos Kongl. Maj:t i underdånighet anhålla att, efter inhemtande af fullständig kännedom om här berörda system för jords besittning,

låta företaga en sådan utredning af hit hörande förhållanden, på grund hvaraf Riksdagen kan blifva i tillfälle att bedöma möjligheten af och sättet för beredande af tillfälle för obemedlade och mindre bemedlade att i större omfattning förvärfva egna jordbruk.

Sedan denna utskottets hemställan blifvit vid dess föredragning den 7 dennes af Andra Kammaren afslagen, har sagde kammare bifallit herr E. Åkerlunds här ofvan citerade motion, hvarefter detta beslut blifvit genom utdrag af protokollet delgifvet Första Kammaren, som hänvisat detta ärende till sitt första tillfälliga utskott.

Med anledning af en vid 1888 års riksdag väckt motion derom, att å kronopark belägna odlingslägenheter skulle, till den begränsning, som skogens vård och skötsel kräfver, under namn af skogstorp af kongl. domänstyrelsen på vissa angifna vilkor upplåtas till sökande, hvilka hade god fräjd och voro fullt arbetsföre, beslöt Riksdagen att hos Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes låta föranstalta om utredning i förevarande ämne och derefter till Riksdagen inkomma med den framställning, som må finnas vara af förhållandena påkallad.

Utskottet har vid pröfning af motionen funnit dess syfte synnerligen beaktansvärdt.

Sedan kommunikationsväsendet i allmänhet på senare årtionden väsentligen förbättrats inom landet, och sedan staten beslutat att snart utsträcka sitt stambanenät i öfra Norrland igenom och i närheten af dess storartade och öde skogsmarker, torde tiden vara inne att i denna landsdel, som motionären jemväl synes i främsta rummet afse, lemna ökade tillfällen till upptagande af nya hemmansbruk och lägenheter å sådana kronans domäner, hvilka dertill befinnas lämpliga.

Ehuru i mindre omfattning torde äfven i andra landsdelar detta mål kunna nås vid försäljning af dertill passande kronodomäner, om dervid fasthålles motionärens plan att söka bereda åt »många af våra arbetare så mycken jord att de, om ock genom träget arbete derpå, skulle kunna försörja sig och sina familjer». Förslagets hufvudsyfte synes således vara att med det egna intressets band binda en del af de lösa

arbetarne vid jorden, på det att de må kunna skapa egna hem och sjelfva bereda sig arbete, hvarigenom de skulle förvandlas från af konjunkturer beroende proletärer till sjelfegande mindre jordbrukare.

Deremot torde det icke, enligt utskottets förmening, vara lämpligt att annat än undantagsvis göra några försök att åt den del af arbetarebefolkningen, som är fast anställd vid de industriella verken, bereda tillfällen att bilda verkliga jordbruk. Denna del af arbetarebefolkningen måste nemligen bo invid de industriella anläggningarna i städerna eller på landet och kan icke i regel finna tid och tillfälle till jordbruk. Deras tillgodoseende med eget hem i ena eller andra formen torde för öfrigt lämpligast kunna ske genom dessa anläggningars egare, som bättre än staten torde härtill vara i stånd.

icke heller synes skäl ännu vara för handen att, på sätt motionären antyder, med statsmedel till vissa årliga belopp inköpa och i mindre lotter utskifta större enskilda jordegendomar.

I öfriga afseenden delar utskottet motionärens åsikter och anser sålunda den föreslagna utredningen synnerligen nyttig och nödig rörande lämpligaste sättet och villkoren för upplåtelse från kronodomäner af mark till mindre jordbruk med eganderätt och besutenhet, åsyftande att befrämja en snabbare uppodling af landet och ökad fast befolkning. Under tiden för den begärda utredningen synes likväl den författningsenligt pågående kolonisationen och afvittringen böra ostördt fortgå.

På grund häraf och då motionärens förslag har en annan och vida större omfattning än den i 1888 års riksdagsskrivelse berörda frågan rörande upplåtelse till kronotorp af å kronopark belägna odlingslägenheter, får utskottet hemställa,

att Första Kammarén ville instämman i Andra Kammaréns ifrågavarande beslut.

Stockholm den 13 maj 1890.

På utskottets vägnar:

LARS BERG.
